

П. М. Скрипчук,
к. т. н., докторант, Національний університет водного
господарства та природокористування, м. Рівне

ЕКОЛОГІЧНА СЕРТИФІКАЦІЯ СФЕРИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ, ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ, МОДЕЛЬ І МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ

На основі системного підходу розроблена концепція екологічної сертифікації в сфері природокористування, в якій обґрунтовані інституціональні передумови, економічна доцільність, модель і механізм запровадження в системі інноваційно-інвестиційного розвитку держави.

On the basis of the system approach was worked out conception of ecological certification in the sphere of natural resources use where institutional pre-conditions, financial viability, model and mechanism of input in the system of innovative-investment development of country was proved.

Ключові слова: екологічна сертифікація, природокористування, економічний механізм, менеджмент, інноваційний розвиток.

ВСТУП

Закордонна практика свідчить про те, що екологічна сертифікація набула найбільшого розвитку щодо продукції та послуг, про що свідчить досвід Німеччини, Японії, Франції, Кореї, Канади, Австралії та інших країн. Розробка концептуальних положень та вимог до екологічної сертифікації сировини, продукції відбувається в Міжнародній організації зі стандартизації (ISO), Міжнародній федерації органічного сільськогосподарства (IFOAM), Глобальній мережі екологічного маркування (GEN), Світовій Організації Торгівлі (COT), Комісії Кодексу Alimentarius WHO/FAO (WHO — Всесвітня організація з охорони здоров'я, FAO — Установа ООН з продовольства) та інших організаціях. Відомий досвід із сертифікації сільськогосподарської продукції, лісів, вартісної оцінки екологічних функцій лісів через торгівлю лісовими вуглецевими сертифікатами на ринку прав на викиди парникових газів [1; 2; 3; 4; 5]. В Україні спостерігаються перші методологічні доробки щодо сертифікації сільськогосподарських угідь, які узгоджуються із вимогами стандартів Системи контролю критичних точок (Hazard Analysis Critical Control Point — HACCP) [6; 7; 8].

Обов'язкової сертифікації згідно вимог Держспоживстандарту України

вже сьогодні підлягає сільськогосподарська продукція і санітарні характеристики ґрунтів, а надалі сфера обов'язкової та особливо добровільної сертифікації буде розширюватись. Так, наприклад в існуючому конкурентному середовищі більшість країн допускає на свої ринки лише ISO сертифіковані фірми (товари, продукція, послуги яких повинні бути сертифіковані за вимогами ISO). Сертифікація в даному випадку означає що сільськогосподарська сировина, окремі території, виробничі процеси мають відповідати вимогам новітніх стандартів, що вже реалізовані в законодавчо-нормативних документах України та світу [1; 2; 5; 9; 10].

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Концептуальні засади щодо виникнення, становлення, розвитку екологічної сертифікації взагалі та сфери природокористування зокрема відбуваються у контексті розвитку теоретико-методологічних і практичних положень екологічного менеджменту, планування складних еколого-економічних систем, наприклад, розробка і стандартизація індикаторів сталого розвитку та якості життя безпечення населення; адаптивне управління; системний підхід; екологізація економіки; розробка і сертифікація систем менеджменту, в тому числі систем менеджменту

якості, систем екологічного менеджменту, соціальної відповідальності бізнесу; врахування синергетичних ефектів, що відбуваються у навколишньому природному середовищі (НПС), та стану природного капіталу у ВВП країни тощо. З цього приводу в Україні розроблені стратегії та програми, гармонізовані стандарти щодо управління якістю продукції, регіонального розвитку, екологічної політики України, безпеки адміністративно — територіальних одиниць [6; 9; 10; 11]. Але і на тепер в Україні відсутні єдині та системні методологічні підходи до екологічної сертифікації в сфері природокористування як, безперечно, комплексної науки про еколого-економічні, соціальні, законодавчо-нормативні, метрологічні та інші засади її розвитку.

Екологічну сертифікацію сфери природокористування, зокрема об'єктів НПС, сільськогосподарського використання ґрунтів, територій, зон рекреації, водогосподарських басейнів потрібно розглядати як логічне продовження розвитку сертифікації продукції, послуг і системного обґрунтування цілісного використання НПС як єдиного ресурсу [2; 6; 11; 12; 13; 14]. При цьому в процедурі екологічної сертифікації сфери природокористування доцільно використовувати відомі теоретико-методологічні, прикладні дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених щодо сталого розвитку, екологічного менеджменту, інформаційної та економіки природокористування, безпеки НПС, екологічної статистики, моделювання і геоінформаційних технологій тощо. Отже, екологічна сертифікація виникла та розвивається внаслідок складних економічних, екологічних, соціальних явищ, тенденцій, зв'язків та їх наслідків, є актуальною і потребує на тепер свого методологічного обґрунтування розвитку, насамперед, в агропромисловому виробництві.

Метою публікації є розробка концепції екологічної сертифікації сфери природокористування як цілісної методології, обов'язкової складової екологізації економіки, інструменту екологічного менеджменту та інноваційно-інвестиційного розвитку, запровадження в теорію і практику положень випереджальної стандартизації, гармонізації законодавчо-нормативних документів тощо.

Концепція екологічної сертифікації передбачає системне вивчення НПС як природного капіталу з метою: прийняття рішень органами влади, природоохоронними органами, природокористувачами в контексті виконання положень екологічного менеджменту; управління просторовим облаштуванням територій; реалізацією заходів, що забезпечують екологічно виважене та конкурентоспроможне функціонування територій. Концептуальні передумови розвитку екологічної сертифікації сфери природокористування сформовані внаслідок новітніх розробок в екологічному менеджменті, а саме: сертифікація систем менеджменту, екологічна сертифікація продукції і послуг, екологічне маркування, зростання ризиків для людини і НПС від антропогенного забруднення та, як наслідок, еволюції хвороб різного походження тощо. Згідно системного підходу в еко-

логії, економіці, соціальній сфері та використанні процедури екологічного аудиту, як передумови екологічної сертифікації сфери природокористування вона передбачає використання теоретичних, методичних і практичних аспектів стандартизації, інформативної та економіки природокористування, метрологічного забезпечення стану і тенденцій у НПС, вирішення соціальних питань суспільства [2; 4; 5; 6; 13].

Гіпотезою в концепції екологічної сертифікації сфери природокористування є пошук шляхів реформування економіки України в екологічно безпечну, що потребує запровадження нового інструменту екологічного менеджменту — екологічної сертифікації у зв'язку із процесами європейської інтеграції; погіршенням якості НПС фактично на всій території країни; розвитку конкуренції і глобалізації; посилення вимог до екологічних характеристик товарів та їх якості; виробництва екологічно безпечної конкурентоспроможної продукції; дотримання міжнародних регламентів, що, в свою чергу, вимагає реалізації на практиці положень стандартів ISO, в тому числі й до життєвого циклу продукції.

Екологічну сертифікацію слід розглядати як міждисциплінарну науку, механізм забезпечення гарантування екологічної безпеки сфери природокористування, окремих територій для широкого загалу користувачів НПС, практичний інструментарій регулювання еколого-економічних відносин як на макро-, так і на мікрорівнях (висновки екологічної сертифікації є критерієм для макроекономічної оцінки природних ресурсів, а саме — вона враховує особливості відтворення та комплексність природних ресурсів, інструментарій екологічного менеджменту тощо.

Мета концепції — системне врахування стану НПС та його природо-ресурсного потенціалу як невід'ємної складової економічної, екологічної, соціальної безпеки держави та окремих територій яка реалізується для підвищення якості життя забезпечення населення та виваженого економічного зростання держави.

Задачі, цілі, інформаційна база, критерії, принципи екологічної сертифікації в сфері природокористування наведені в [5; 6; 13].

Для реалізації Концепції необхідно запровадити інновації у сферах: екологічного менеджменту, аудиту, експертизи, страхування, ліцензування екологічної діяльності, інформаційної та економіки природокористування, метрології, стандартизації, сертифікації та акредитації. Зокрема, необхідно організувати: розробку нормативно-правового характеру (розробити правові засади добровільної екологічної сертифікації та визначити перелік видів діяльності, продукції, об'єктів НПС і територій, які підлягають добровільній екологічній сертифікації, та нормативні документи, яким вони повинні відповідати); створення та ведення Реєстру органів з екологічної сертифікації, кадастрів з обліку сертифікованих територій (або одночасне ведення разом з формуванням загального державного кадастру при приватизації земель та в цілому природно-ресурсного потенціалу); систему інформування про ре-

зультати робіт з екологічної сертифікації та систему економічного заохочення виробників, бізнесу, місцевих органів влади для її впровадження.

Стратегія та засоби реалізації полягають у створенні належних умов для розвитку економіки у відповідності до вимог: євроінтеграції, екологізації, врахування інноваційно-інвестиційних можливостей України на шляху подолання кризи в економіці, проведення єдиної політики у галузі метрологічного забезпечення, стандартизації, сертифікації та акредитації.

Методологія досліджень, становлення і розвитку включає: формування напрямів досліджень, а саме:

1) теоретико-методологічні: узагальнення світового досвіду, напрацювання понятійного апарату, розробка стратегії і еколого-економічного механізму запровадження;

2) методико-організаційні: напрацювання методик розрахунку платежів за процедуру екологічної сертифікації у сфері природокористування, об'єктів і територіально-господарських систем; методик розрахунку платежів підприємств та організацій, що ведуть діяльність на сертифікованих територіях; розробка законодавчих основ із організації процедури екологічної сертифікації; встановлення розмірів пільг інвесторам і власникам за екологічну сертифікацію продукції, послуг, сільськогосподарських земель, лісів, територій тощо; розробка інструментарію для формування цін на сертифіковану продукцію, послуги;

3) практичні: розробка організаційно-економічних інструментів та пререференцій за належне екологічно безпечне господарювання на сертифікованих територіях; інформаційне забезпечення послуг та виробничтво екологічно безпечної продукції; розробка сценаріїв підтримки належного стану сертифікованих територій та розвитку екологічного бізнесу; встановлення організаційного механізму надання споживачам та населенню відповідної інформації про сертифіковані території та способи їх оптимального використання; організація системи комплексного моніторингу.

Механізм реалізації Концепції включає:

— адміністративно-правові інструменти, а саме: законодавчо-нормативна база (закони і постанови Кабінету Міністрів України, директиви і положення діяльності міжнародних організацій) та нормативи (стандарти різних видів, галузей і країн, ліміти, квоти тощо);

— економічні інструменти: субсидії, дотації, кредити, лізинг, страхування, платежі за природокористування, цінні інструменти, пільгове оподаткування тощо;

— комунікації та інформаційне забезпечення, освіта, участь громадськості, різнорівневий моніторинг сфери природокористування, екологічний інжиніринг, консалтинг.

На практиці механізм проведення екологічної сертифікації передбачає такі етапи: постановка завдання — укладання угоди — екологічний аудит — висновки — корегування стану — проведення заходів — екологічна сертифікація.

Реалізацію концепції передбачається здійснювати у три етапи. На першому етапі пріоритетними завданнями повинні стати: формування законодавчо-нормативної бази; розробка стратегії запровадження екологічної сертифікації у сфері природокористування; удосконалення системи інтегрованого екологічного управління, міжвідомчої координації та співробітництва щодо інтеграції екологічної складової до програм розвитку секторів економіки; забезпечення розроблення і затвердження регіональних стратегій розвитку у взаємозв'язку та у відповідності вимог екологічного менеджменту; підготовка нормативно-правової, бюджетної, податкової, фінансово-економічної основи для проведення процедур обов'язкової та добровільної сертифікації; використання існуючих баз даних та проведення моніторингу економічних, екологічних та соціальних показників на різних рівнях.

На другому етапі передбачається навчання претендентів (друга освіта, організація курсів) із підготовки фахівців у сфері екологічного менеджменту, аудиту, страхування, сертифікації і надання ними консалтингових послуг для організацій всіх форм власності.

На третьому етапі планується: проведення процедур екологічного аудиту та їх логічного завершення — сертифікації об'єктів і територій НПС згідно першочергових задач інноваційно-інвестиційного розвитку; систематизація всієї інформації, створення банків даних, в тому числі й комерційних.

Запровадження ефективної системи екологічної сертифікації на різних рівнях необхідно здійснити завдяки реалізації моделі, наведеній на (рис. 1).

1. Адміністративна реформа, яка передбачає систему заходів із:

— розробки законодавчо-нормативної бази із врахуванням існуючих міжнародних конвенцій, угод та перспективних напрямів стандартизації, сертифікації, акредитації в сучасних умовах глобалізації та надзвичайної конкуренції;

— удосконалення переліку продукції та послуг, що підлягають обов'язковій або добровільній сертифікації, в тому числі й за вимогами екологічних нормативів, створення реєстру екологічно сертифікованої продукції, об'єктів і територій НПС;

— розробки методик, які законодавчо закріплюють схеми, методики екологічної сертифікації та акредитацію органів із оцінки відповідності;

— перегляду, уточнення, розмежування функцій прав та обов'язків центральних і регіональних органів державної і виконавчої влади з питань регламентації комплексної природоохоронної діяльності на територіях;

— зменшення адміністративного втручання у виробничу та господарську діяльність суб'єктів ринкової економіки за рахунок стимулювання проведення екологічної сертифікації;

— теоретико-методологічне узгодження значення екологічної сертифікації як завершальної ланки в системі державного еколого-економічного контролю, який включає: запобіжний блок (екологічна експертиза і аудит), вивчення стану об'єкта сертифікації,

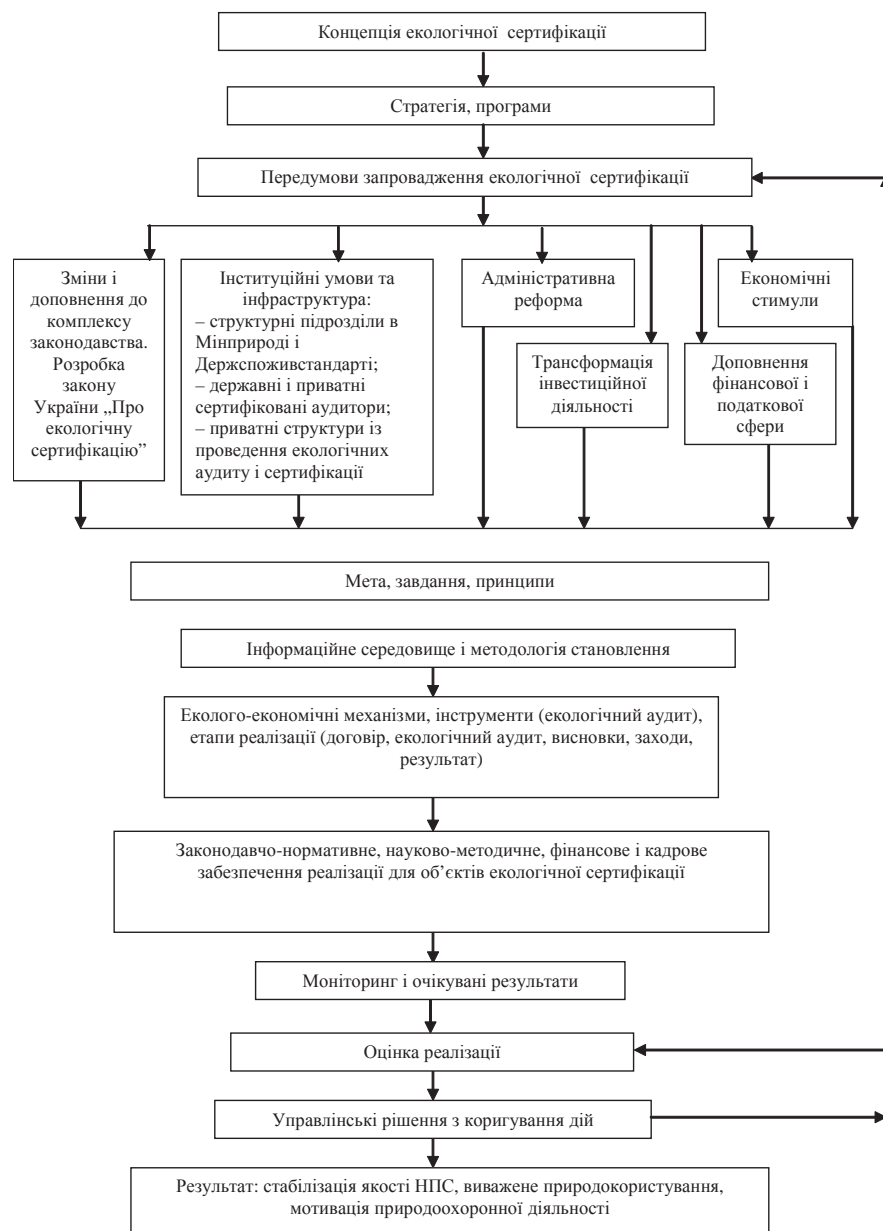

Рис. 1. Модель запровадження екологічної сертифікації

блок ліцензування і добровільної сертифікації, екологічне страхування.

2. Реформування податкової і фінансової сфери:

- проведення фінансово-кредитної та податкової політики в напрямі створення оптимальної системи оподаткування і пільг як для суб’єктів господарювання, так і адміністративних утворень;

- реформування механізму фінансування природоохоронних заходів з метою вигоди суб’єктам підприємницької діяльності, ініціативи впровадження екологічного безпечних методів господарювання;

- створення системи кредитування місцевих органів влади, виробничих підприємств, організацій для стимулювання запровадження екологічної сертифікації (технологій "зеленого бізнесу та туризму", соціально орієнтованого бізнесу тощо);

- надання права місцевим (регіональним) органам влади накопичувати кошти для вирішення екологічних питань у сумі до 60—90% за рахунок по-

рушників природоохоронного законодавства;

- передбачити у Податковому кодексі річні норми амортизації на рівні 20% і 50% для обладнання, яке призначено для проведення науково-дослідних робіт та метрологічного забезпечення процедури екологічного аудиту та відповідної йому системи комплексного моніторингу НПС;

- запровадження податкових знижок на прибуток у розмірі 30% від природо зберігаючих витрат, проведених за рахунок прибутку підприємств та організацій, що функціонують на сертифікованій території;
- запровадження безвідсоткових, низьких відсоткових позичок на проведення екологічної сертифікації;

- диференціація цін на сировину та продукцію, що виробляється на сертифікованих територіях, першочергово на сільськогосподарську продукцію ("біологічна" сировина та продукція, вільна від генетично модифікованої тощо), а в подальшому — на туризм, рекреацію, нерухомість тощо.

3. Трансформацію інвестиційної діяльності передбачає:

- запровадження спеціальних режимів та інвестиційної діяльності на екологічно сертифікованих територіях;
- стимулювання лізингової і концесійної діяльності на сертифікованих територіях з метою закріплення статусу та відповідної якості НПС;
- створення спеціально сертифікованих зон (територій) з метою інвестування під екологічно виважені проекти (виращування дитячого, дієтичного харчування тощо)

4. Вдосконалення організаційно-економічного механізму становлення системи екологічної сертифікації передбачає:

- розробку методології формування екологічної сертифікації;
- моніторинг існуючого та розробка нових законопроектів, рекомендацій, нормативів, інструкцій, у тому числі відомчих, для проведення процедури екологічної сертифікації;
- напрацювання системи державних гарантій та пільг через створення організаційно-економічного механізму реалізації екологічної сертифікації продукції, послуг, функціонування сертифікованих територій;
- трансформація механізму розподілу платежів між бюджетами різних рівнів;
- створення регіональних систем екологічного страхування з метою акумуляції коштів та фінансування процедур екологічної сертифікації;
- створення наукових, консалтингових та інших формувань, які проводять екологічний аудит, сертифікацію тощо.

Етапи і послідовність запровадження екологічної сертифікації в Україні залежатимуть від: розробки і строків затвердження концепції, корегування законодавчо-нормативних документів, дотримання їх всіма рівнями та органами влади і бізнесу, вступу України до ЄС, а також від формування екологічного та державницького світогляду всіх верств населення і бізнесу.

Створення інституціональних умов. Основною метою такого реформування повинно стати створення децентралізованої моделі управління НПС, спроможної ефективно впливати на процеси соціально-економічного розвитку територій в умовах ринкової економіки. Державна політика щодо реалізації зазначеного пріоритетного напрямку передбачатиме:

- створення інституціональної інфраструктури (центральний орган із екологічної сертифікації в структурі Мінприроди і держспоживстандарту та мають відповідну ліцензію);

- організацію в структурах Мінприроди навчання з метою отримання відповідної ліцензії;

- розширення фінансово-економічних можливостей територіальних громад, посилення мотивації органів місцевого самоврядування щодо зміцнення місцевих бюджетів.

- запровадження "Стратегії економічних реформ" (проект, підготовлений Всеукраїнським союзом вчених-економістів, до складу якої входять положення концепції екологічної сертифікації у всіх галузях економіки) [11].

Фінансове забезпечення реалізації.

Має бути передбачено відповідне фінансування з Державного бюджету України на запровадження Концепції як документа загальнонаціональної ваги. Додатково з такою метою можуть бути залучені кошти європейської та міжнародної допомоги. Для зменшення часу і витрат на доопрацювання і запровадження Концепції та її нормативного забезпечення необхідні виконувати механізми кооперації різних міністерств і відомств.

Законодавчо-нормативне забезпечення полягає у внесенні змін до Законів України "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про підтвердження відповідності", "Про стандартизацію", "Про метрологію та метрологічну діяльність", "Про захист прав споживачів" та ін.; напрацюванні Законів України "Про екологічну сертифікацію", "Про екологічну стандартизацію", які включатимуть комплекс правових положень щодо екологічної сертифікації сфери природокористування; розробці технічних регламентів; збереженні обов'язкової сертифікації продукції і послуг на період реформування економіки з метою захисту споживачів від фальсифікованої продукції; запровадженні добровільної сертифікації у сфері природокористування; гармонізації законодавчо-нормативних документів України із міжнародними.

Науково-методичне забезпечення включає: законодавчо-нормативні документи Мінприроди, Мінагрополітики і Держспоживстандарту України, ЄС, СОТ, ISO; методологію якості НПС; концепцію TQM (Total Quality Management — Всеохоплюючий менеджмент на основі якості) і модель Європейського фонду управління якістю (EFQM); схеми сертифікації; наукові та методичні розробки фахівців; Концепції та державні програми, укази Президента України тощо підтримки впровадження систем управління довкіллям та екологічної сертифікації продукції відповідно до європейських та міжнародних вимог на 2007—2011 роки; Концепцію Державної програми підтримки вітчизняного товаровиробника у впровадженні систем екологічного управління, екологічної сертифікації та маркування продукції; Концепцію національної екологічної політики України на період до 2020 року, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 року № 880-р. та ін.

Очікувані результати від запровадження екологічної сертифікації, як нової ідеології сфери природокористування та управління природоохоронною діяльністю в Україні будуть відображені в:

- створенні ефективної системи екологічного менеджменту в адміністративних утвореннях та на окремих територіях як приватної, так і державної власності, формування інформаційного простору щодо збереження та раціонального природокористування, зменшення екологічних загроз та ризиків;

- змішаній (державна та приватна) процедурі екологічного аудиту та сертифікації (за схемою сертифікації третьою стороною);

- значному прирості інвестиційної привабливості завдяки прозорості інформації про стан природо-ресурсного потенціалу;

- збільшенні дохідної частини бюджетів всіх рівнів завдяки зростанню виробництва, інвестиціям, прозорим правилам фінансової політики;

- зростанні кількості та ділової активності підприємств, які ведуть екологічно орієнтований бізнес;

- модернізації законодавчої нормативної бази та інфраструктури у сфері стандартизації, метрології, оцінки відповідності та захисту прав споживачів, орієнтованої на інноваційний розвиток України, її інтеграції у світове співтовариство;

- досягненні значного прогресу в питаннях росту екологічної свідомості споживачів;

- залучення інвестицій, зменшення ризиків при вкладанні капіталу, додаткові можливості для підвищення конкурентоспроможності продукції, що бути виробляється на сертифікованих територіях;

- контролю безпеки продукції для НПС, життя, здоров'я та майна громадян України тощо.

Прогнозні розробки в сфері природокористування потребують впровадження екологічного менеджменту, аудиту, а в подальшому — екологічної сертифікації у сфері природокористування як завершальної стадії підтвердження відповідності після виконання комплексу економічних, екологічних, соціальних завдань. Для того, щоб забезпечити переважання інтересів регіону над інтересами окремих підприємств і організацій, треба підкріпити соціально-економічні орієнтири відповідними організаційно-економічними важелями управління: стимулюючими та інформаційними (екологічно сертифіковані природокористувачі й окремі території будуть отримувати більше фінансування, адже вони значно менш ризиковані, забезпечені інформацією фактично про всі можливі процеси та їх наслідки) (рис. 2); організаційними (організація проведення екологічної сертифікації сировини, продукції, послуг у відповідності вимог Держспоживстандарту України, добровільна сертифікація у сфері природокористування в найближчому майбутньому); заборонними (наприклад, заборона реалізації не сертифікованої продукції дитячого харчування); запобіжними (наприклад, сертифікація сільськогосподарських угідь, лісів з метою гарантованого отримання якісної сировини, що вже діє і на території України; каральними (система штрафів за недотримання вимог обов'язкової сертифікації чи фальсифікації якості продукції) та ін.

Запровадження екологічної сертифікації у сфері природокористування також можливе завдяки організації інноваційного центру, який найбільше підходить згідно свого призначення для проведення процедур екологічного аудиту, а в подальшому — проведення процедур екологічної сертифікації; підтримки існуючих та створення нових інноваційних підприємств; інформаційно-аналітичного забезпечення програм, проектів; сприяння створенню спільних підприємств; надання консалтингових, інжинірингових послуг; залучення до інноваційної сфери підприємств малого бізнесу тощо.

Податкова реформа в Україні буде

стимулювати екологічну сертифікацію продукції, послуг, у сфері природокористування та принесе очікувані результати за таких умов:

- забезпечення макроекономічної, соціальної і політичної стабільності в суспільстві;

- поєднання державних і ринкових економічних механізмів щодо стабілізації, раціонального використання, збереження якості природного капіталу;

- наявності, крім фіскальних, достатніх не фіскальних умов активізації інвестиційних процесів — надійного захисту прав власності, реально забезпеченою незалежною судовою і виконавчою гілками влади, конкуренції і контрактів;

- забезпечення прозорості економічних відносин, наприклад впровадження податку на купівлю у розмірі 5% [11];

- зниження рівня корупції, свідомого ставлення та захист громадськістю своїх інтересів;

- ефективного використання державних коштів, акумульованих за допомогою податків і зборів, раціоналізації структури державних витратків у напрямі збільшення державних інвестицій у людський та природний капітал.

Економічні інструменти механізму еколого-економічного регулювання в Україні та доцільність їх використання, доцільність використання механізму еколого-економічного регулювання, інструменти екологічної політики держави та основні чинники, які впливають на розвиток і запровадження екологічної сертифікації, наведені в [13].

Для запровадження екологічної сертифікації необхідно просторове облаштування адміністративних територій, регіонів, яке має охоплювати такі тематичні напрями: створення єдиного інформаційного простору на базі кадастру всіх видів природних ресурсів; обґрунтування спеціалізації регіону на основі наявного економічного потенціалу, природного капіталу та процедури екологічного аудиту з екологічної сертифікацією; поширення обґрунтованої інтеграції регіону; розвиток промисловості та збалансоване природокористування, охорону НПС й екологічну безпеку тощо.

ВИСНОВКИ

Наукова новизна полягає в тому, що вперше розроблено та обґрунтовано концепцію екологічної сертифікації де доведена її актуальність і еколого-економічна доцільність запровадження в сфері природокористування; запропоновано закріпити позиції України в галузі розробки міжнародних стандартів щодо екологічної стандартизації і сертифікації в сфері природокористування; окреслені доцільність, економічні переваги від запровадження, модель і механізм запровадження. Отже, на відміну від звичайних економічних механізмів екологічного регулювання, які не забезпечують комплексності та рівномірності формування підсистем економічного механізму екологічного регулювання, екологічна сертифікація сфери природокористування спрацьовує як єдиний еколого-економічний механізм на основі біотичного регулювання з урахуванням природного капіталу в системі економічних

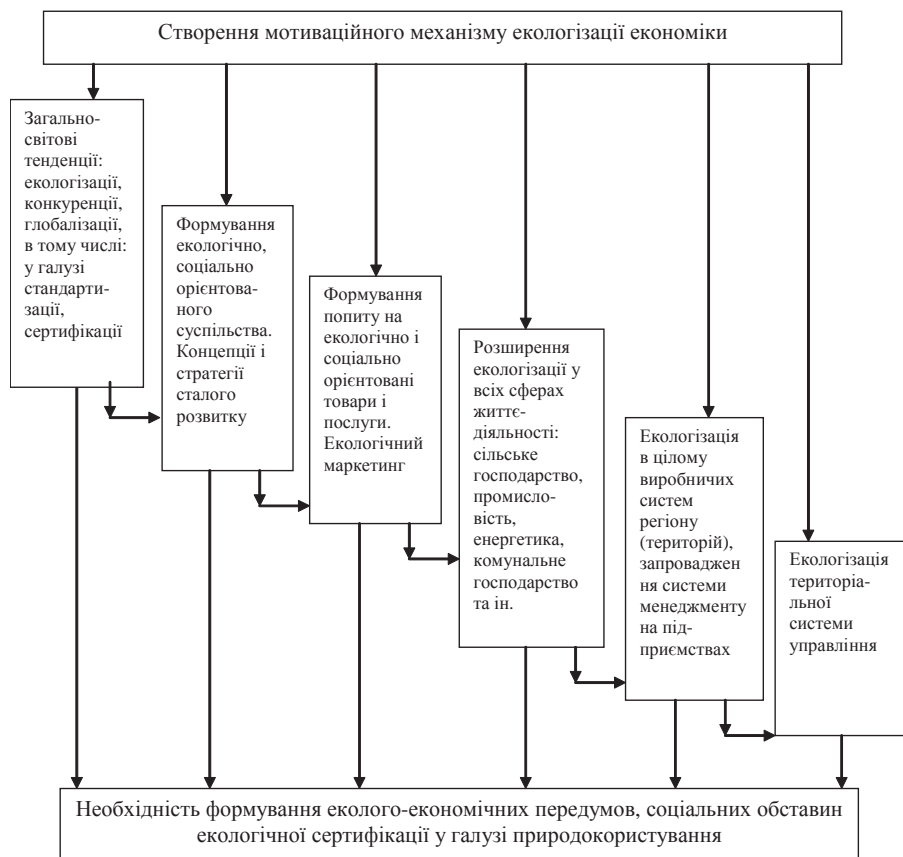

Рис. 2. Модель запровадження стимулювання розвитку екологічної сертифікації

показників і прийняття рішень за положеннями екологічного менеджменту.

Теоретична і практична значимість екологічної сертифікації полягає в тому, що вона гармонійно вписується в теоретичні положення безпеки НПС і забезпечення якості життєзабезпечення. Розвиток виробництва призвів до перетворення природного середовища в єдиний інтегральний ресурс, що ускладнюється процесами глобалізації використання природно-ресурсного потенціалу цілих країн, тому їх соціально-економічний розвиток безпосередньо розглядається у взаємозв'язку з якістю НПС та формуванням поняття природного капіталу.

Результатом проведення екологічної сертифікації є отримання нової інформації, більш систематизованої на основі еколого-економічних, соціальних факторів та процесів, що дозволяє приймати системні й виважені управлінські рішення. Використання результатів екологічної сертифікації у сфері природокористування, інноваційна стратегія забезпечення гармонізації життєдіяльності суспільства та НПС в Україні передбачає розуміння сучасної еколого-економічної ситуації в світі, інформаційного забезпечення у сфері природокористування і природоохоронної діяльності, захисту національних інтересів від зазіхань транснаціонального капіталу тощо. При цьому однією із передумов вирішення таких та інших задач є вдосконалення та випереджальний розвиток метрологічного забезпечення (обов'язкової передумови отримання інформації фактично у всіх сферах природокористування та природоохоронної діяльності), систем стандартизації і сертифікації та їх гар-

монізацію з вимогами міжнародних законодавчо-нормативних документів інформаційного забезпечення екологічного менеджменту, аудиту, економіки природокористування тощо.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У подальшому є необхідність у випереджальному розвитку стандартизації і сертифікації, зокрема щодо екологічного обґрунтування господарських і економічних рішень, участь України в СОТ, з однієї сторони, відкриває нові можливості, а з іншої, посилює конкуренцію і лише орієнтація на інновації дає найбільший економічний ефект, що підтверджується світовим досвідом. Тому якість і безпека життя, задоволення зростаючих потреб споживачів, забезпечення конкурентоспроможності продукції, розвиток і впровадження сучасних методів якості продукції та стан екологічного менеджменту є пріоритетами державної політики.

Звідси концептуальне бачення розвитку екологічної сертифікації сфери природокористування забезпечується введенням обов'язкової та добровільної екологічної сертифікації, що здійснюється в наш час (наприклад, попередження ввезення в країну не сертифікованої продукції, захист прав споживачів щодо якості продовольчих товарів); створенням умов для діяльності підприємств та організацій на єдиному товарному ринку; сертифікацією різнопланових систем менеджменту; екологічною сертифікацією продукції, послуг, об'єктів НПС та в цілому сфери природокористування.

Література:

1. Organic agriculture: a global perspective / Paul Kristiangen, Acram Taji and John Regunold. CABI Publishing Wollingford, Oxon OX10 8 DE. — United Kingdom. — 449 p.
2. Wynen E. 2005. Effects of Non-Harmonization Production and of Organic Product. Report for the International Task Force on Harmonization of Organic Standards and Certification. IFOAM/FAO/UNCTAD, Bonn.
3. Ковалишин В.Р. Аналіз чинників, що впливають на розвиток екологічної сертифікації лісів. Науковий вісник: Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища. — Львів: НАТУУ. — 2005. — Вип. 15.7. — С. 179—185.
4. Кузминых Ю.В. Экономические основы формирования рынка экологических услуг в РФ (на примере лесных углеродных сертификатов): автореф. дис. д-ра экон. наук. — М.: МГУП., 2005. — 34.
5. Концепція системи стандартизації та нормування у сфері сталого землекористування. За ред. Балюка С.А., Національний науковий центр "Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О.Н. Соколовського" УАН. — Харків, 2005. — 28 с.
6. Скрипчук П.М. Теоретичні засади екологічної сертифікації територій // Стандартизація, сертифікація, якість. — 2007. — № 2. — С. 28—36.
7. Скрипчук П.М. Екологічна сертифікація як інструмент виробництва та споживання екологічно чистої продукції // Економіка України. — 2006. — № 3. — С. 55—63.
8. ДСТУ 4161 — 2003 "Системи управління безпекою харчових продуктів. Вимоги". Національний стандарт України. Затверджено і надано чинності Держспоживстандартом від 7.04.2003 р. № 53. — Київ: Держспоживстандарт України, 2003. — 14 с.
9. Закон України "Про ввезення змін до Закону України "Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини" // Відомості Верховної Ради. — 2002. — № 48. — С. 1066—1071.
10. Розпорядження КМУ "Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року" від 17.10.2007 № 880-р. // Офіційний вісник України. — 2007. — № 79. — С. 171—179.
11. Стратегія економічних реформ (Проект підготовлений Всеукраїнським союзом вчених-економістів) // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Україна в умовах глобальної конкуренції: стратегія випереджаючого розвитку" (22—24 квітня 2010 р.) / Донецький національний технічний університет. — Донецьк: ДРУК-ІНФО, 2010. — С. 3—12.
12. Жулавский А.Ю. Основы эколого-экономической сбалансированности развития региона // Вісник СумДУ (Серія: Економіка). — 2007. — № 1. — С. 112—122.
13. Скрипчук П.М. Організаційно-економічні основи запровадження екологічних стандартизації і сертифікації: (монографія). — Рівне: Редакційно-видавничий відділ НУВГП, 2010. — 264 с.
14. Скрипчук П.М. Екологічний аудит територіально-господарських систем / Економіка України. — 2009. — № 11. — С. 76—91.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2010 р.